

BULÓZNY PEMFIGOID AKO PARANEOPLASTICKÝ PREJAV PRI OSTEOMYELOFIBRÓZE

doc. MUDr. Milan Boča¹, CSc., MUDr. Milan Vyskočil¹, prof. MUDr. Anna Remková¹, DrSc.,
doc. MUDr. Viliam Filo², CSc., doc. MUDr. Dana Švecová², CSc.,
MUDr. Adriana Ondrejčovičová¹, MUDr. Dana Buzgová¹

¹I. Interná klinika FN a LFUK, Bratislava

²I. Dermatovenerologická klinika FN a LFUK, Bratislava

Bulózny pemfigoid sa vyskytuje pri celom rade ochorení, okrem iného pri hematologických neopláziách. Ide o autoimunitne podmienené pľuzgiernaté ochorenie kože. Predpokladá sa, že autoimunitnú odpoveď môžu vyvolať i neoplastické antigény. Nami predkladaná kazuistika 58-ročného pacienta s osteomyelofibrózou a bulóznym pemfigoidom poukazuje na možnosť výskytu bulózneho pemfigoidu ako paraneoplastického prejavu pri osteomyelofibróze a jeho priaznivé ovplyvnenie pri celkovom podávaní kortikoidov.

Úvod

Pemfigoid je všeobecné označenie skupiny bulózných ochorení kože, ktoré sa klinicky podobajú na pemfigus vulgaris. Typickým prejavom pemfigoidov je bulózny pemfigoid (BP). Vyskytuje sa 2× častejšie u mužov, incidencia je približne 7 prípadov na 1 milión za rok. Etiopatogenéza nie je presne známa, ale predpokladá sa, že podobne ako pemfigus vulgaris, BP patrí do skupiny autoimunitne podmienených pľuzgiernatých ochorení kože, s podobnými klinickými, histologickými a imunologickými črtami ⁽¹⁾.

Vyvolávajúcimi faktormi môže byť liek (furosemid, penicilín, penicilamín, kaptopril a i.), popálenie kože, jej zranenie alebo rádioterapia. Bol popísaný súvis i s niektorými systémovými ochoreniami, ako reumatoidná artritída, systémový lupus erythematosus, ulcerózna kolitída a sclerosis multiplex. Autoimunitnú odpoveď môžu však vyvolať mnohé, pravdepodobne i neoplastické antigény ⁽²⁾.

Na našej klinike sme sledovali pacienta s osteomyelofibrózou, u ktorého sa v priebehu liečby základného ochorenia objavil bulózny pemfigoid.

Popis prípadu

Popisujeme prípad 58-ročného pacienta, ktorý nebýval vážnejšie chorý, darca krvi, u ktorého sa od februára 1999 objavila celková slabosť, malátnosť, potenie a chudnutie, nočné febrility do 38° C, intermitentné pichavé bolesti v ľavom podrebí, v objektívnom náleze hepatosplenomegália. Výsledok histologického vyšetrenia - trepanobiopsie kostnej drene z bedrovej kosti (3. 5. 1999): myeloproliferácia typu osteomyelofibrózy. Od tej doby pacient s diagnózou osteomyelofibrózy bol ambulantne sledovaný a liečený hematológom. Užíval alopurinol, naproxen a pri hodnotách leukocytov $> 20 \times 10^9/l$ sa koncom júna 2000 nasadila liečba hydroxyureu 2×500 mg, neskôr 500 mg denne, s tendenciou k normalizácii počtu leukocytov. Od októbra 2000 vzhľadom na pancytopéniu sa táto liečba prechodne vysadila. Pre ťažkú anémiu (erytrocyty $2,37 \times 10^{12}/l$, hemoglobín 68 g/l, hematokrit 22,3 %, stredný objem erytrocytov 94,1 fl, leukocyty $21,66 \times 10^9/l$, trombocyty $116 \times 10^9/l$) od septembra 2000 dostával u nás opakované transfúzie krvi. Po ich podaní sme zaznamenávali len subjektívne zlepšenie stavu pacienta, bez dlhšej

úpravy hodnôt krvného obrazu. V priebehu decembra 2000 sa u pacienta objavil intenzívny pruritus kože, predovšetkým v nočných hodinách, preto bol pacient prijatý na internú kliniku. V anamnéze naďalej trvala zvýšená únavnosť, nízka tolerancia námahy, pocit tlaku až plnosti brucha, napriek zníženej chuti do jedla hmotnosť bola stabilizovaná, stolica a močenie bez ťažkosti, pacient bol 20 rokov nefajčiar, alkohol konzumoval príležitostne, pôsobil ako tréner, kontakt s možným zdrojom infekcie ani alergie neudával. Bol primeranej výživy, koža a spojovky boli bledé, mal subikterus, bol bez prejavov hemoragickej diatézy na koži a slizniciach, lymfatické uzliny neboli zväčšené, nad prekordiom jemný systolický šelest. Pečeň presahovala dva prsty pod pravý rebrový oblúk, Naegelli II.-III., slezina siahala do malej panvy, vyklenovala ľavú polovicu brucha, tuhej konzistencie, nebolestivá, ostatný fyzikálny nález primeraný veku.

V priebehu hospitalizácie (január 2001) v laboratórnych nálezoch bola stredne zvýšená sedimentácia: FW=40/74, z hematologických vyšetrení pretrvávala ťažká makrocytová anémia s prítomnosťou erytroblastov, bez zmien počtu trombocytov, leukocytóza s posunom doľava (hemoglobín 63 g/l, erytrocyty $2,17 \times 10^{12}/l$, hematokrit 21,4 %, stredný objem erytrocytov 98,6 fl, trombocyty $191 \times 10^9/l$, leukocyty $12,7 \times 10^9/l$, neutrofilné leukocyty 77,2 %, lymfocyty 12,6 %, bazofilné leukocyty 2 %, monocyty 5,9 %, segmentované neutrofilné leukocyty 55 %, nesegmentované neutrofilné leukocyty 18 %, metamyelocyty 3 %, myelocyty 8 %, erytroblasty 3/100 buniek), hodnoty sérového železa boli znížené: 7,86 $\mu\text{mol}/l$, slabá pozitivita alkalické fosfatázy v leukocytoch (3 %), hodnoty erytropoetínu boli zvýšené: 95,2 mU/ml (norma 6–25 mU/ml), z ďalších biochemických ukazovateľov v sére len zvýšenie parametrov cholestázy: konjugovaný bilirubín 9,21 $\mu\text{mol}/l$, alkalická fosfatáza 2,12 $\mu\text{kat}/l$ a zníženie hodnoty celkových bielkovín 55,68 g/l, albumínu 30,10 g/l, IgG 6,0 g/l, Quickovho času na 75,4 %. Ostatné vyšetované laboratórne hodnoty boli v normálnom rozmedzí (HBsAg, anti HCV, moč chemicky a sediment, urea, kreatinín, kyselina močová, celkový bilirubín, aminotransferázy, γ -glutamyltransferáza, glukóza, Na, K, chloridy, väzbová kapacita Fe, % saturácie, feritín, α_1 -glo-

bulíny, α_2 -globulíny, β -globulíny, γ -globulíny, triglyceridy, mukoproteíny, IgA, IgM, glomerulárna filtrácia, vitamín B12 a kyselina listová v sére, celkové žlčové kyseliny, fibrinogén, degradačné produkty fibrínu, trombinový čas, a PTT, haptoglobín, Coombsove testy, antierytrocytové protilátky boli negatívne, stolica na okultné krvácanie opakovane negatívna).

Z pomocných vyšetrení uvádzame *počítačová tomografia brucha* (7. 12. 2001): Enormná splenomegália s kompresiou a dislokáciou okolitých orgánov bez regionálnej lymfadenopatie. *Ultrasonografické vyšetrenie brucha* (11. 1. 2001): pečeň zväčšená (195 až 200 mm v medioklavikulárnej čiare), homogénnej štruktúry s dilatovanou vena portae na 1,45 cm (norma do 1,3 cm), bez známok trombózy, ascites nepriťomný, splenomegália $32 \times 16 \times 14$ cm s hranične dilatovanou vena lienalis. *Gastrofibroskopické vyšetrenie* (18. 1. 2002), prítomné dilatované vény v dolnej tretine pažeráka, vytlačanie sliznice zvonka v oblasti veľkej kurvatury. Rádioizotopové vyšetrenie erytrokinetiky (Klinika hematológie, Bratislava): Výrazne skrátené prežívanie zmiešanej populácie autolónnych a alogénnych erytrocytov s výrazným lienálnym „poolingom“ a deštrukciou. Obraz výrazne zrýchleného odsunu a zvýšeného obratu železa v plazme a v erytróne, zvýšená erytropoéza, ktorá bola prevažne neefektívna. Prakticky absentná erytropoéza v kostnej dreni - neefektívna extramedulárna erytropoéza v slezine a v pečeni.

Kožným vyšetrením bol stav zhodnotený ako (4. 1. 2001) pruritus corporis, s doporučením podávania cholestyramínu a antihistaminik. *Kontrolné kožné vyšetrenie* (27. 1. 2001): pruritus corporis pri základnom ochorení, prurigo sekundárne impetiginizované, eczema microbiale corporis, do liečby sa pridal Triamcinolon E ung., Synderman leniens ung.

Vzhľadom na zhoršujúci sa klinický stav pacienta, ťtlakový syndróm pri excesívnej splenomegálii, s predpokladom komplikácií pri ťtlaku vnútrobrušných orgánov (portálna hypertenzia), anémiu ťtlakého stupňa, pričom krvné straty a evidentná hemolýza sa nezistili (podaných 31 transfúzií od septembra 2000 do konca februára 2001), ako aj zvýšený „pooling“, deštrukciu a neefektívnu erytropoézu v slezine, dokumentovanú rádioizotopovým vyšetrením erytrokinetiky sme indikovali v marci 2001 splenektómiu. V predoperačnej príprave sa podala pneumokoková vakcína Pneumo 23. Dňa 6. 3. 2001 sa vykonala plánovaná splenektómia s priaznivým pooperačným priebehom, bez infekčných komplikácií napriek sekundárnej imunodeficiencii (pokles IgM v pooperačnom období na hodnotu 0,26 g/l). Pri histologickom vyšetrení nález zodpovedal obrazu sleziny pri myelofibróze.

I po splenektómii a odstránení ťtlakového syndrómu trval intenzívny pruritus a nastala ďalšia progresia kožného nálezu do makulopapulózneho až drobnonodózneho výsevu s ojedinelou pluzgiernatou zložkou, (prevažne v oblasti hrudníka a brucha - obrázky 1-2). Vykonali sme excíziu z morfy na histologické vyšetrenie, ktorého záver svedčil pre BP. Paraneoplastický alebo liekový pôvod zmien sa nedal vylúčiť. Pre vzostup leukocytov ($30-50 \times 10^9/l$) sa

v apríli 2001 znovu nasadila liečba hydroxyureou v udržiavacej dávke 3×500 mg denne, s nárazovým zvýšením dávky na 3×1000 mg podľa aktuálnych hodnôt leukocytov tak, aby nedochádzalo k ďalšej progresii leukocytózy. Symptomatická antipruriginózna liečba, ktorú pacient dostával (cholestyramín, cetirizín), ako aj lokálna liečba (Triamcinolon ung., 3 % ichtamol, tekutý púder, mentolový lieh, Beloderm krém, Excipial lipolotio, Slovaderm U krém, loratadin) bola bez efektu, preto od 27. 6. 2002 sme pristúpili k celkovému podávaniu kortikosteroidov - metylprednizolon 20 mg ráno per os, pri zahnisaní morfy lokálne pôsobiacu antibakteriálnu masť (Bactroban ung).

V priebehu niekoľkých mesiacov liečby a postupnom znižovaní dávky kortikoidov na udržiavaciu dávku metylprednizolonu na 4 mg obdeň došlo k výraznému zlepšeniu až ústupu kožného nálezu a pruritu.

Diskusia

Osteomyelofibróza je klonové ochorenie multipotentných hematopoetických progenitorových buniek neznámej etiológie s dreňovou fibrózou, extramedulárnou hemopoézou a splenomegáliou. K možným komplikáciám patria infekcie v dôsledku imunodeficitu a neutropénie, portálna presinusoidálna hypertenzia, ktorá bola zistená i u nášho pacienta, trombóza portálnej a splenickej vény ako aj trombóza hepatálnych vén (Buddov-Chiarho syndróm). Inými komplikáciami bývajú krvácanie, trombocytopénia, funkčná porucha trombocytov a koagulopatie, infarkty sleziny, akútna leukémia^(3,4).

Bulózny pemfigoid (BP) patrí do skupiny získaných subepitelových autoimúnnych pluzgiernatých ochorení kože s výskytom prevažne v staršom veku. Sú spôsobené poruchou vzájomnej adhézie epitelových buniek (pemfigus) alebo poruchou adhézie epidermis k epidermálnej bazálnej membráne (pemfigoid)⁽⁵⁾.

BP sa klinicky manifestuje viac alebo menej význačným pruritom, pluzgiernami o veľkosti 1-3 cm, ktoré sú uložené na normálnej alebo zápalovo zmenenej koži prevažne v dolnej časti trupu, v axilách, v slabínovej oblasti, na koži flexorov končatín a asi v jednej tretine prípadov je postihnutá i sliznica dutiny ústnej. Je charakterizovaný obdobiami remisie a exacerbácie a v niektorých prípadoch až kompletnej remisie. Pre diagnózu je nevyhnutná probatórna excízia. V terapii sa uplatňujú kortikoidy, v rezistentných prípadoch v kombinácii s imunosupresívami.

Autoimunitnú odpoveď typu BP môže vyvolať pravdepodobne i neoplastický antigén. Zatiaľ je známych iba niekoľko prípadov, kedy sa BP vyskytoval pri hematologických neopláziách, ako napr. u pacientov s chronickou lymfocytovou leukémiou⁽⁶⁾, B bunkovým lymfómom⁽⁷⁾ a myelodysplastickým syndrómom⁽⁸⁾. Predpokladáme, že osteomyelofibróza môže byť ďalšou hematologickou neopláziou, pri ktorej sa BP môže vyskytnúť.

Napriek splenektómii a sekundárnej pooperačnej imunodeficiencii, celkové podávanie kortikoidov pacient toleroval dobre, bez vzniku závažných infekčných komplikácií. Podávanie kortikoidov viedlo k výraznému

Obrázok 1.

Obrázok 2.

ústupu pruritu a prejavov BP, ale neovplyvnilo priebeh osteomyelofibrózy.

Pacient naďalej musí dostávať cytostatickú, ako aj urikozurickú terapiu a transfúzie, i keď v podstatne predĺženom intervale.

Záver

Výskyt bulózneho pemfigoidu je popísaný pri celom rade ochorení, okrem iného pri hematologických neopláziách.

Literatúra

1. Brown-Falco O. Pemfigoid Krankheiten. In: Plewig G, Wolff HH: Dermatologie und Venerologie, Springer-Verlag Berlin Heidelberg New York 635–644.
2. Pock L. Pemfigoid: klinické, histologické, imunopatologické a terapeutické úvahy. JAMA CS výber 2001; 1: 71–72.
3. Holomáňová D. Osteomyelofibróza. V Ďuriš, I Hulín, I Bernadič, M. Princípy internej medicíny. Bratislava SAP 2001 2951: 1766–1767.
4. Spivak JL. Idiopathic myelofibrosis. In: Fauci AS, Braunwald E, Isselbacher KJ, et al. Harrison's Principles of Internal Medicine. New York, 14th edition, volume 1, The McGraw-Hill Companies 1998: 681–682.

V popísanej kazuistike poukazujeme na možnosť výskytu bulózneho pemfigoidu ako paraneoplastického prejavu pri osteomyelofibróze. Pre diagnózu bulózneho pemfigoidu je nevyhnutné histologické vyšetrenie morfy. Liečba spočíva v celkovom a lokálnom podávaní kortikoidov. Dlhodobé podávanie kortikoidov i v nami sledovanom prípade viedlo k ústupu prejavov bulózneho pemfigoidu, neovplyvnilo však priebeh základného ochorenia, osteomyelofibrózy.

Převzato z časopisu Interní medicína 2002; 4: 254–256.

5. Yancey KB, Egan CA. Pemphigoid: Clinical, histologic, immunopathologic, and therapeutic considerations. JAMA 2000; 284: 350–356.
6. Van Mook WNK, et al. Paraneoplastic pemphigus as the initial presentation of chronic lymphocytic leukemia. Ann Oncol 2001; 12: 115–118.
7. Egan CA, Florell SR, Zone JJ. Localized bullous pemphigoid in a patient with B-cell lymphoma. South Med J 1999; 1992; 12: 1220–1222.
8. Modiano P, et al. Bullous pemphigoid in association with cutaneous lesions specific to a myelodysplastic syndrome. Br J Dermatol 1997; 136: 402–405.